

Original Research

Typology of Unmarried Ilamian Girls According to Reasons of Singleness

Mohammad Ganji^{*1}, Hassan Piri², Morteza Vahedian³

¹. PhD Student in Sociology, University of Kashan, Kashan, Iran. (Corresponding Author) m.ganji@kashanu.ac.ir

². PhD Student in Sociology, University of Kashan, Kashan, Iran. hpri@grad.kashanu.ac.ir

³. Associate Professor of Social Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran.

Background & Purpose

In the past four decades, there has been a change in the global trend regarding marriage, which reflects an increase in the proportion of single people or those who have postponed their marriage. Many factors are effective in increasing the age of marriage and preventing marriage, and this increase is viewed as negative. This issue is becoming a social issue in Ilam society in several ways. On the one hand, the cultural characteristics of Ilam province tend to be traditional in terms of interpersonal relationships and gender preference. On the other hand, according to marriage status indexes, it seems that there is a significant change in the marital status in Ilam province compared to the whole country. According to the statements and propositions above, the present study investigated the typology of unmarried girls in Ilam. The main question of the research is what are the reasons for girls to not marrying in a society with a traditional context such as Ilam. In addition, it describes and interprets issues such as the contributing factors and consequences of such a situation in unmarried girls.

Method

In this research, the qualitative method and typological technique are used. Adopting the qualitative method in this study is because it is necessary to consider the context and cultural necessities within that context to understand some social issues. The target population in the current study is unmarried girls in Ilam. Purposive and snowball sampling were used. The sample size consisted of 16 girls that are determined based on data. In the present study, the continuous matching of the received data based on their similarities, differences, and semantic consistency has been done in a process including extraction of primary codes, secondary codes, concepts, and categories. Data saturation in the present study was based on the fact that after the interviewing and the beginning of the coding and analysis process, the researcher asked new questions based on the respondents' answers, and this process continued until the question. This process continued until no further questions and aspects were found on the subject. This research has used in-depth interviews to collect research data. All steps of the data analysis have been done using the coding technique., the opinions of experts in the field of qualitative method and researchers related to the subject have been used to validate the study. They approved the coding process.

The results show that eight types can be extracted in interpreting the situation of unmarried girls in Ilam, which are as follow:

- 1- "Confused single girls" who are interested in the requirements of modern culture and at the same time they feel mentally and internally committed to the traditional ideas and beliefs within the context of Ilam society.
- 2- "Disappointed single girls" who have been frustrated by the experience of love failure and have sought alternatives to this emotional emptiness and frustration through academic education or pertinacity, rejection of the suitor, and unwillingness to marry.
- 3- "Postponing marriage until the fulfillment of goals" by entering the middle class and financially supporting the family and separating from their class. Postponing marriage was more important for this group than being married.
- 4- "Exchange oriented single girls" who have caused challenges and remain single due to the criterion of economic capital issues.

- 5- "Independent single girls" whose singlehood is due to the fear of losing independence, being restricted and dominated by men, and their desire for variety-seeking.
- 6- "Stigmatized" are girls whose family or themselves have been labeled (due to a history of illness, etc.) in various ways, and their marriage opportunities have been reduced.
- 7- "Girls caught in a closed window of attitude." They are caught up in cultural attitudes that, in various ways, hinder or limit their choices of marriage in Ilam society. These girls are usually passive in deciding to get married.
- 8- "Perfectionist single girls" who have prominent physical characteristics and well-groomed, dignified, and well-mannered men are most important to these girls.

Conclusion

There are types that at first glance are influenced by academic experience and at second glance are influenced by literacy or illiteracy. However, the impact of these two categories was influenced by the economic context. In other words, almost all girls in the study sample did not have high family economic capital. That is, in a situation where there is a low income, the issue of having and achieving education, employment, and in other words, girls' economic independence has played a critical role. These have had significant implications for Ilam girls, and that implies the Giddens' concept of "reflexivity. The greatest variety of types among girls belonged to those with academic education, which was effective in increasing their cultural capital. So here, we can see the impact of academic experience and economic independence of girls as one of the influential factors of modernity on reflexivity in gender identity. He witnessed a rethinking of gender identity. Of course, it is necessary to mention that education is usually easier for these girls to access. On the other hand, only one type can be seen among girls with low education levels-the girls who have a traditional lifestyle. For these girls, it is not reflexivity of identity that has delayed their marriage; instead, following a customary order plays an important role, such as the marriage of an older daughter or the poverty of the family.

In general, it is suggested that cultural changes and economic conditions as the two main reasons for the singlehood of Ilamian girls. Regarding cultural changes, it can be said that in recent years, when urbanization and academic experience have increased among girls, and there has been a change in girls' attitudes. In other words, they have accepted the new cultural conditions that have brought them a kind of confusion, autonomy, power, choice, paradigm shifts, idealism, and the freedom of choice to live single. Of course, in this situation, we can't ignore the economic situation, which has played an essential role in both traditional and semi-traditional girls. These two factors have some implication in Ilam context, which has been a society with a nomadic and traditional history.

In short, it can be said that some changes in the attitudes of Ilamian girls have been in line with the changes in Iranian and international society. For some girls, such as "girls caught in a closed window of attitude" who are losing their opportunity to get married, government and family practitioners need to bring the issue of unmarried girls to the forefront of their policy-making, using Interventions that can speed up the marriage process of such girls or alleviate their problems.

Ethical considerations

Compliance with the research ethics

This study was conducted under the human research ethics.

Authors' contribution: Hasan Piri was the second and corresponding author. Mohammad Ganji was the first author. And Morteza Vahedian was the third author.

Conflict of interest: The authors acknowledged that there is no conflict of interest with any person or organization and approved the originality of the content.

Keywords: Unmarried girls, Typology, Ilam, Cultural Changes, Economic Conditions.

References

- Ahmadi, V., & Gheisarian, E. (2014). The Study of the Status of Marriage and its difficulty in Ilam Province in 2001. *Ilam Culture*, 15(42,43), 56-68.
- Piri, H., Yaghobi, A., & Piri, S. (2016). Representations of

- masculinity in the local TV channel of Ilam. *Cultural Sociology*, 7(1), 51-77.
- Corselli-Nordblad, L., & Gereoffy, A. (2015, June). Archive: Marriage and birth statistics - new ways of living together in the EU. Retrieved June 16, 2021, from ec.europa.eu website: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Marriage_and_birth_statistics_-_new_ways_of_living_together_in_the_EU
- Himawan, K. K., Bambling, M., & Edirippulige, S. (2017). Modernization and singlehood in Indonesia: Psychological and social impacts. *Kasetsart Journal of Social Sciences* (in press). doi: <https://dx.doi.org/10.1016/j.kjss.2017.09.008>
- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2011). "I'm a loser, I'm not married, let's just all look at me": Ever-single women's perceptions of their social environment. *Journal of Family Issues*, 32(7), 956-980

گونه‌شناسی دختران ازدواج نکرده ایلامی بر حسب دلایل تجرد

محمد گنجی^۱ حسن پیری^۲ مرتضی واحدیان^۳

چکیده

در سال‌های اخیر شاهد افزایش میزان دختران ازدواج نکرده در جامعه‌ای با بستر سنتی، مثل جامعه ایلام بوده‌ایم. پژوهش حاضر گونه‌شناسی دختران ازدواج نکرده را در شهر ایلام مورد بررسی قرار داده است. سؤال اصلی پژوهش این است که دلایل ازدواج نکردن دختران در جامعه‌ای با بافت سنتی مثل ایلام چیست. در این تحقیق از روش کیفی و تکنیک سنخ‌شناسی استفاده شده است. در واقع قدرت تبیین سنخ‌شناسی بسته به این است که تا چه حد می‌تواند هم‌سانی و مشابهت اعضای هر مقوله را به حداکثر برساند و نیز حداکثر اختلاف را میان مقوله‌ها و سنخ‌ها برقرار سازد. در مطالعه کنونی از نمونه‌گیری گلوله برفی و هدفمند استفاده شده است. حجم نمونه این پژوهش بر مبنای اصل اشباع داده‌ها در روش کیفی ۱۶ نفر تعیین شده است. تمام مراحل اجرایی انجام فرآیند تحلیل داده با استفاده از تکنیک کدگذاری صورت گرفته است. در این پژوهش با اتکا به اصل حساسیت نظری، از مفاهیم اندیشمندانی هم‌چون گیدنز، اینگلهارت، بوردیو و گافمن استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد ۸ سنخ را در تفسیر وضعیت دختران ازدواج نکرده ایلام می‌توان استخراج نمود که عبارتند از: «دختران مجرد سردرگم»، «دختران مجرد سرخورده»، «تعویق ازدواج تا تحقق اهداف»، «دختران مجرد مبادله‌نگر»، «دختران مجرد استقلال‌طلب»، «انگ‌خورده‌گان»، «دختران گرفتار در پنجره نگرشی بسته» و «دختران مجرد کمال‌گرا». به طور کلی می‌توان از نقش قاطع تغییرات فرهنگی و بستر اقتصادی جامعه مورد مطالعه در محقق شدن شرایط لازم برای پدیده افزایش سن ازدواج دختران جامعه ایلامی صحبت کرد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۸

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

دختران ازدواج نکرده، سنخ‌شناسی، ایلام، تغییرات فرهنگی، شرایط اقتصادی

ارجاع به مقاله:

گنجی، محمد؛ پیری، حسن؛ واحدیان، مرتضی. (۱۴۰۰). گونه‌شناسی دختران ازدواج نکرده ایلامی بر حسب دلایل تجرد. مطالعات زن و خانواده، (۱)۹، ۱۸۲-۲۰۶. doi: 10.22051/JWFS.2021.30359.2366

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. (نویسنده مسئول)

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

۳. دانشیار رشته علوم اجتماعی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

m.ganji@kashanu.ac.ir

hpiri@grad.kashanu.ac.ir

مقدمه

در چهار دهه گذشته، تغییری در روند جهانی در رابطه با ازدواج وجود داشته است که نشان‌دهنده افزایش نسبت افراد بازمانده از ازدواج یا افرادی است که ازدواج خود را به تعویق انداخته‌اند (کراسلی نوردبلند و گروفی^۱، ۲۰۱۵؛ هایماون و همکاران^۲، ۲۰۱۷). عوامل بسیاری در افزایش سن ازدواج و ممانعت از ازدواج اثرگذار هستند و این افزایش سن و مجرد ماندن به صورت امری منفی نگریسته می‌شود. در واقع ازدواج یک نوع مقبولیت اجتماعی با خود همراه دارد و انتظارات از ازدواج و هم‌چنین تلاش برای ازدواج در زنان نسبتاً بالاتر است و در این زمینه، سنین بین ۲۰ تا ۳۰ سال جزو «سال‌های سالم» ازدواج شناخته می‌شوند (شارپ و گانونگ^۳، ۲۰۱۱). اما دخترانی که از ازدواج بازمی‌مانند، در خطر طرد اجتماعی و درحاشیه‌ماندن قرار دارند. به‌خصوص در محیط‌های اجتماعی که بافت سنتی دارند (قانعی و دیگران، ۱۳۹۴: ۳۰۶-۳۰۷). این مجرد در معانی منفی مانند «کسری» یا «فقدان» درک می‌شود (رینولدز و تیلور^۴، ۲۰۰۵). علاوه بر این، تأخیر در سن ازدواج می‌تواند موجب بی‌نظمی از زندگی عادی خانواده و وابستگی‌های نزدیک (بایرن و کرر^۵، ۲۰۰۵) و اخلال در جمعیت و کیفیت زندگی شود و بر پدیده‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی مذهبی تأثیرگذار شود. چنان‌که نتایج پژوهش‌ها در این زمینه نشان می‌دهد دختران مجرد در مناسبات اجتماعی، ترحم ناخواسته، ادراک منفی دیگران و تبعیض مالی را تجربه کرده‌اند (موریس، ۲۰۰۵)، و تجربه مجرد برای دختران، خشونت روانی، انزوای مضاعف، آینده مبهم و احساس سرباری و ابژه‌های حقارت در پی داشته است (قادرزاده و دیگران، ۱۳۹۶). اما بهره‌روی علل متفاوتی منجر به افزایش سن ازدواج شده‌اند، که محمودیان (۱۳۸۳) به میزان تحصیلات به‌ویژه در مقاطع بالای تحصیلی، شهرنشینی، مشارکت زنان در نیروی کار، ازدواج‌های آزادتر، برابری بیشتر جنسیتی و نسبت خویشاوندی دورتر زوجین اشاره نموده‌اند. مجدالدین و جمالی (۱۳۸۶) به مهاجرت، کنعانی (۱۳۸۵) به مدرن شدن افکار، خالد و دیگران (۱۳۹۴) به تأثیرگذاری مستقیم عامل فرهنگی، رمضانی و قلتاش (۱۳۹۵) به تحولات اجتماعی- فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل خانوادگی، عوامل مربوط به شرایط شغلی، عوامل فردی و عوامل دولتی- حکومتی اشاره کرده‌اند. پژوهش‌گران غیرایرانی به عواملی هم‌چون عامل فردی (برگ‌ستروم و بگنولی^۶، ۱۹۹۳)، موفقیت اقتصادی (کالس^۷، ۲۰۰۷) و قصور در پی‌ریزی شبکه اجتماعی (آدام‌سزیک^۸، ۲۰۱۶) اشاره کرده‌اند.

1. Corselli-Nordblad & Gereoffy

2. Himavan

3. Sharp & Ganong

4. Reynolds & Taylor

5. Byrne & Carr

6. Bergstrom & Bagnoli

7. Coles

8. Adamczyk

موضوع فوق در اجتماع ایلام از چند حیث در حال تبدیل به مسئله‌ای اجتماعی است. از یک سو ویژگی‌های فرهنگی استان ایلام گرایش شدیدی به سنت‌ها و رسوم گذشته، سنتی بودن روابط بین افراد و ترجیح جنسیتی دارد (پیری و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۱). از سوی دیگر بررسی شاخص‌های وضعیت ازدواج و زناشویی مانند ازدواج، نسبت مجرد قطعی میزان طلاق در استان ایلام در دهه گذشته به ظاهر نشان از وضعیت باثبات ازدواج و زناشویی دارد؛ اما در پس این آمارهای کلی و خام به نظر می‌رسد که تغییرات اساسی در وضعیت ازدواج و زناشویی در استان ایلام نسبت به کل کشور به وجود آمده است (احمدی و قیصریان، ۱۳۹۳: ۵۷). چنان‌که نتایج پژوهش احمدی و قیصریان (۱۳۹۳) نشان می‌دهد جمعیت جوان استان ایلام با دو پدیده تأخیر در ازدواج و مضیقۀ ازدواج مواجه هستند. سپیدنامه و قیصریان (۱۳۹۳) در همین رابطه نشان می‌دهند که میانگین سن ازدواج برای زوج‌ها در اولین ازدواج، نزدیک به ۲۸ سال است. درنهایت با توجه به ارقام ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران، می‌توان گفت که در سال‌های ۹۰-۱۳۷۵ میزان واقعه ازدواج، روندی افزایشی داشته است و سپس در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵). در بحث عمومیت ازدواج شاخص مذکور نشان می‌دهد که عمومیت ازدواج در میان زنان و مردان استان از میانگین عمومیت ازدواج در میان زنان و مردان کشور کمتر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)؛ در شاخص میانگین متوسط سن در اولین ازدواج برای مردان برابر با ۲۹/۸ و برای زنان برابر با ۲۶/۳ سال بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵). این آمار نشان می‌دهند که متوسط سن در اولین ازدواج در استان ایلام برای مردان از ۲۳/۵ سال به ۲۹/۸ سال و برای زنان از ۱۹ سال به ۲۶/۳ سال افزایش یافته است.

مبحث دیگر حائز اهمیت در این بررسی، توجه به تجرد قطعی است. تجرد قطعی بیانگر نسبت کسانی است که هرگز ازدواج نمی‌کنند (حسینی، ۱۳۸۱: ۲۲۸-۲۲۷) و امیدی به ازدواج نداشته باشند (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۲۹). تجرد قطعی تا قبل از سال ۱۳۷۵ دارای نوسان بوده، ولی بعد از این سال روند افزایشی پیدا کرده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

با توجه به گفته‌ها و گزاره‌های فوق، پژوهش حاضر قصد دارد به بررسی دلایل ازدواج نکردن دختران در استان ایلام بپردازد. بنابراین از یک سو دنبال پاسخ به سؤال اصلی پژوهش است که دلایل ازدواج نکردن دختران در جامعه‌ای با بافت سنتی مثل ایلام چیست و از سوی دیگر موضوعاتی هم‌چون عوامل بسترساز و پیامدهای چنین وضعیتی را در دختران ازدواج نکرده توصیف و تفسیر نماید.

پیشینه تحقیق

مجدالدین و جمالی (۱۳۸۶) در پژوهش خود به بررسی دلایل و اثرات افزایش سن ازدواج دختران روستایی پرداختند. در این پژوهش مهم‌ترین عامل در بالا رفتن سن ازدواج دختران روستایی، مهاجرت پسرها از روستا به شهرها است. در واقع امکان مهاجرت بیشتر در بین پسرها، ادامه تحصیل را نیز برای آنان فراهم

می‌سازد و همین عامل نیز دایره همسرگزینی گسترده‌تری را برای آنان امکان‌پذیر می‌سازد، در صورتی که این امکان برای دختران فراهم نیست.

محمودیان (۱۳۸۳) نیز به بررسی سن ازدواج پرداخته است. در واقع افزایش سن ازدواج بخصوص برای زنان تا حد زیادی تابع بهبود موقعیت اقتصادی و اجتماعی آنان است و گسترش تحصیلات عمومی موجب مشارکت بیشتر زنان در امور بیرون از خانه و آگاهی از وضعیت خویش و تلاش برای بهبود آن است در نتیجه ارزش‌های مرتبط با ازدواج و تشکیل خانواده برای زنان دچار دگرگونی شده است.

کنعانی (۱۳۸۵) در پژوهش خویش با عنوان پیوند سنت و نوسازی در افزایش سن ازدواج، به بررسی تأخیر در ازدواج در بین ایرانیان ترکمن پرداخته است. به اعتقاد ایشان افزایش سن ازدواج از زمانی شدت می‌گیرد که برخی از مشخصه‌های نوسازی مانند سواد رونق می‌گیرد. در واقع برخی هنجارهای سنتی حاکم بر ازدواج در ترکیب با جریان نوسازی اثر عمده‌ای در افزایش سن ازدواج داشته است.

احمدی و قیصریان (۱۳۹۳) هم در پژوهش خود به بررسی وضعیت ازدواج و مضیقه آن در استان ایلام پرداختند. بر طبق این پژوهش در استان ایلام علاوه بر تأخیر در سن ازدواج، پدیده مضیقه ازدواج نیز وجود دارد.

سپیدنامه و قیصریان (۱۳۹۳) در نیز پژوهش خود به بررسی وضعیت ازدواج و طلاق در استان ایلام پرداختند. طبق تحلیل‌های به عمل آمده از این پژوهش روند افزایشی میانگین سن ازدواج در استان ایلام، متأثر از عواملی مانند تغییر نگرش خانواده‌ها به مسائل اقتصادی، بالا رفتن هزینه زندگی و تبدیل شدن ازدواج به اولویت بعدی در طبقه‌بندی آرزوهای دختران و پسران است.

رستگار خالد و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهش‌شان با عنوان نگرش سنجی پدیده دیررسی ازدواج، به بررسی عوامل مؤثر بر افزایش سن ازدواج پرداختند. بر اساس این پژوهش، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر مسئله دیررسی ازدواج تأثیر دارند.

رمضانی و قلناش (۱۳۹۶) هم در مطالعه خود به تجربه زیسته دانشجویان دکتری دانشگاه کردستان در بازماندگی از ازدواج پرداختند. تحولات اجتماعی- فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل خانوادگی، شرایط شغلی، عوامل فردی و عوامل دولتی- حکومتی عوامل مؤثر بر تأخیر و بازماندگی از ازدواج دانشجویان بوده است.

کاوه‌فیروز و صارم (۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که با ظهور پدیده مدرنیزاسیون و تغییراتی که در نوع ذائقه و میزان مصرف فرهنگی افراد به وجود آمده است، نگرش و هویت متفاوتی با جامعه درباره مقوله ازدواج پیدا شده است.

با بررسی مطالعات انجام شده در مورد دختران ازدواج نکرده، غالباً به موضوعاتی مانند توسعه و صنعتی‌شدن، مهاجرت و شهرنشینی، تغییر موقعیت زنان، کم‌رنگ شدن هنجارهای سنتی و مذهبی،

انعطاف‌پذیری همسرگزینی برای مردان، تغییر نگرش خانواده‌ها به مسائل اقتصادی، مصرف فرهنگی، مدیریت بدن و تحصیلات دانشگاهی اشاره شده که به تأخیر در ازدواج برای دختران منجر شده است. در بررسی‌های انجام شده توسط محقق، مطالعه‌ای با موضوع گونه‌شناسی و سنخ‌شناسی دلایل ازدواج نکردن دختران در شهر ایلام یافت نشد.

چارچوب مفهومی

در مطالعات کیفی به منظور حساس شدن به مفاهیم و نه لزوماً نظریه‌آزمایی، می‌توان از برخی مفاهیم موجود در نظریه‌های مرتبط استفاده کرد. در پژوهش حاضر نیز با توجه به اصل «حساسیت نظری»^۱ از برخی مفاهیم مهم مرتبط استفاده شده است.

به اعتقاد گیدنز در مفهوم مدرنیته، تضاد با سنت نهفته است. بسیاری از ترکیب‌های مدرن و سنتی را می‌توان در محیط‌های اجتماعی عینی پیدا کرد. همه انسان‌ها با زمینه‌های کنش‌شان به عنوان عنصر جدانشدنی عملکردهایشان، پیوسته در ارتباطند. در فرهنگ‌های سنتی، گذشته مورد احترام است و نمادها ارزش دارند، به خاطر آن‌که تجربه نسل‌ها را در بر می‌گیرند و تداوم می‌بخشند و در واقع سنت یکی از شیوه‌های تلفیق نظارت بازانديشانه کنش با سازماندهی زمانی-مکانی اجتماع است. سنت، یکسره ایستا نیست، زیرا برای هر نسل تازه‌ای دوباره باید اختراع گردد (گیدنز، ۱۳۸۷: ۴۶-۴۴). در پیوستار همین بحث، گیدنز از مفهوم بازانديشی سخن می‌گوید. بازانديشی برای او، یعنی اینکه فرد در پرتو اطلاعات تازه‌ای که به واسطه توسعه ارتباطات دریافت می‌کند، پیوسته عملکردهای اجتماعی خود و آنچه در ارتباط با دیگران و جامعه انجام می‌دهد را مورد بازبینی قرار داده و اصلاح کند. در این معنا، عملکردها بدون مهارت در ارتباط و توجه به هنجارهای اخلاقی و خارج از بافت فرهنگی‌شان مسیر نخواهد بود (گیدنز، ۱۳۸۷: ۲۹). از همین رو، بازانديشی در نظام اجتماعی مدرن، منجر به دگرگونی ساختاری می‌شود. چراکه اصلاح و بازاریابی کنش در نظام اجتماعی مدرن، براساس دانش تجربی است، در حالی که در نظام سنتی، حفظ ارزش‌های سنتی هدف آن بود. گیدنز بازانديشی در هویت را نیز ویژگی دوران جدید و نتیجه گسترش فن‌آوری‌های اطلاعاتی، ارتباطاتی و جهانی شدن اقتصادی و فرهنگی می‌داند. لذا اکنون چند دهه است که زنان و دختران در سراسر جهان هویت‌های جا افتاده و سنتی خود را مورد سؤال قرار داده‌اند و با آن به رویارویی برخاسته و می‌خواهند هویتی بیش از زندگی خانگی و خانوادگی داشته باشند. (گیدنز، ۱۳۸۷: ۴۷-۴۵).

پیر بوردیو نیز از جمله نظریه‌پردازانی است که مفاهیم و تحلیل‌های وی در حساسیت نظری تحقیق می‌تواند راه‌گشا باشد. به اعتقاد بوردیو سرمایه فرهنگی دربرگیرنده تمایلات پایدار فرد و گرایش‌ها و عاداتی است که طی فرایند جامعه‌پذیری حاصل می‌شوند و شامل کالاهای فرهنگ، مهارت‌ها و انواع دانش مشروع است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷). مالکیت سرمایه فرهنگی در نزد بوردیو تنها از سرمایه مادی حکایت

^۱. Theoretical sensitivity

^۲. Practice

نمی‌کند، بلکه سرمایه فرهنگی ناشی از شرایط خانوادگی یا مدرسه‌ای تا حدی از سرمایه اقتصادی مستقل عمل می‌کند. سرمایه فرهنگی حتی کمبود پول را به عنوان قسمتی از راهکار فرد یا گروه برای تعقیب قدرت و جایگاه اجتماعی جبران می‌کند. در نگرش بورديو، شکل‌های مختلف شناخت، ایدئولوژی و عقاید جنسیتی با توجه به موقعیت‌ها و سهم افراد از سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و نمادین شکل می‌گیرد (بورديو، ۱۳۹۳: ۱۲۰). بورديو در بحث بازتولید طبقات اجتماعی نیز نقش فرهنگ را برجسته ساخته و پذیرفته است که افراد می‌توانند موقعیت مربوط به طبقه اجتماعی خود را نه فقط با مالکیت سرمایه اقتصادی بلکه با دارا بودن سرمایه فرهنگی بهبود ببخشند. اما این دو سرمایه از نظر انتقال با یکدیگر متفاوت‌اند، بدین معنا که انتقال سرمایه اقتصادی از نسلی به نسل دیگر و به شکل ارث صورت می‌گیرد، درحالی‌که انتقال سرمایه فرهنگی پیچیده‌تر است و از طریق عادت‌واره‌ها عملی می‌شود (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۲۹). بر همین اساس دستگاه معرفتی بورديو، امکان فهم گونه‌ها و دلایل کنش هر میدان را مشخص می‌سازد.

اینگلهارت اندیشمند دیگری است که در ارتباط با پژوهش حاضر قرائت شود. چرا که وی در کتاب تحول فرهنگی در جامعه صنعتی به ارتباط بین زمینه‌های فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تغییرات نسلی می‌پردازد. به اعتقاد اینگلهارت هم‌زمان با تغییرات صنعتی جامعه، ساحت‌های ارزشی و فرهنگی مانند تحولات خانواده، کاهش زاد و ولد، کم‌اهمیتی ارزش‌های مذهبی و سنتی نیز دچار دگرگونی می‌شوند (اینگلهارت، ۱۳۹۵: ۱-۲). وی در ارتباط با این دگرگونی دو فرضیه کمیابی^۱ و اجتماعی شدن^۲ را مطرح می‌کند. فرضیه کمیابی به رابطه امنیت اقتصادی و ارزش‌های فرامادی اشاره دارد و فرضیه اجتماعی شدن دگرگونی ارزشی را از طریق جایگزینی نسل جدید می‌داند (آزادارمکی و غیاثوند، ۱۳۸۳: ۲۳). با توجه به مفاهیم نظری مطرح شده می‌توان گفت که بازاندیشی نگرشی-ارزشی افراد در جامعه، تحت تأثیر تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کنش‌های متقابل هر روزه است که به ازهم‌گسیختگی نسل‌ها منجر شده است.

مسئله دیگر که در بافت موضوع پژوهش حاضر، معنا می‌یابد، توجه به مفهوم «جنسیت» است. به اعتقاد گافمن (۱۹۷۹) جنسیت تحت تأثیر قواعد و اصول اجتماعی شکل می‌گیرد و تعاملات اجتماعی حالت یک نمایش را دارند که افراد در آن به ایفای نقش می‌پردازند. جنسیت معرف شیوه لباس پوشیدن، حرف زدن و تمام ویژگی‌هایی است که به ما می‌گوید چه کسی با چه کسی در حال تعامل است (هولمز، ۱۳۸۹: ۷۵-۷۷). گافمن باور دارد که نمایش‌های جنسیتی، تصورات قالبی^۳ جنسیتی را تحمیل می‌کنند (ایمان، ۱۳۹۰: ۵-۶). مفهوم مهم دیگر گافمن داغ^۴ است که به هویت‌های ضایع شده اشاره دارد.

1. Scarcity Hypothesis

2. Socialization hypothesis

3. Stereotype

4. Stigma

داغ بی‌اعتباری^۱ مربوط به هویت ننگ‌آلود گذشته فرد مربوط می‌شود که در آن دیگران از هویت فرد آگاهی دارند و کنش‌گر در تلاش است که آن را مدیریت کند؛ اما در داغ احتمال بی‌اعتباری^۲، دیگران از هویت ضایع‌شده فرد بی‌اطلاع هستند و این احتمال وجود دارد که به آن مسئله پی ببرند، بنابراین کنش‌گر درصدد پنهان کردن آن هویت ناخوشایند خویش است (ریتزر، ۱۳۸۴: ۵۲۴).

روش‌شناسی تحقیق

در این تحقیق از روش کیفی و تکنیک سنخ‌شناسی استفاده شده است. اتکا بر روش کیفی در این پژوهش از این رو بوده است که در فهم برخی مسائل اجتماعی نیاز به در نظرگیری بافت متنی و اقتضانات فرهنگی درون آن بافت است. منطق بنیادی روش طبقه‌بندی این است که مشاهدات تجربی پراکنده و بی‌نظم، بر مبنای مشابهت در برخی خصوصیات و جنبه‌ها که کم و بیش مهم دانسته می‌شوند، در دو یا چند مقوله چنان دسته‌بندی می‌شوند که بتوان درباره خصوصیات، روابط یا رفتارهای این مقوله احکامی صادر کرد (ابادزی و چاوشیان، ۱۳۸۱: ۴).

جامعه هدف در مطالعه کنونی دختران ازدواج نکرده در شهر ایلام هستند. هم‌چنین از نمونه‌گیری گلوله برفی و هدف‌مند^۳ استفاده شده است. در نمونه‌گیری هدف‌مند محقق کیفی با افرادی گفتگو می‌کند که در زمینه موضوع مورد مطالعه یا جنبه‌هایی از آن داری اطلاعات و شناخت مناسب باشند (محمدپور، ۱۳۹۲). حجم نمونه این پژوهش بر مبنای اصل اشباع داده‌ها در روش کیفی ۱۶ نفر تعیین شده است. با توجه به حساسیت موضوع و به منظور رعایت جوانب اخلاقی پژوهش، قبل از آغاز مصاحبه، این اطمینان به مصاحبه‌شوندگان داده شد که صرفاً از داده‌ها بدون ذکر نام آن‌ها یاد خواهد شد. هم‌چنین گروه‌های مذکور از کم‌وکیف اهداف پژوهش مطلع شده بودند. در پژوهش حاضر، تطبیق مستمر اطلاعات دریافت شده براساس شباهت‌ها، تفاوت‌ها و ثبات معنایی آن‌ها طی فرایندی شامل استخراج کدهای اولیه، کدهای ثانویه، مفاهیم و مقولات انجام گرفته است. بدین صورت که در ابتدا متن مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد. سپس بخش‌هایی از مصاحبه به جمله یا پاراگراف‌هایی خرد شدند و هر جزء یک کد اولیه نام گرفت. در ادامه به هریک از این بخش‌ها یا اجزا برچسبی در نظر گرفته شد و بدین طریق کدهای ثانویه پدید آمدند. سپس از طریق مقایسه و تطبیق شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود میان کدهای ثانویه، کدهایی که از نظر مفهومی شبیه یکدیگر بودند در یک طبقه قرار گرفتند و مقوله‌ها یا سنخ‌ها را شکل دادند. در نتیجه فرایند تحلیلی انجام مقایسات بین شباهت‌ها و تمایزات نمونه‌های تحقیق، سنخ‌ها شکل گرفته‌اند.

اشباع داده‌ها در پژوهش حاضر بر این مبنا بوده که پس از انجام مصاحبه و شروع فرایند کدگذاری و تحلیل در طول پژوهش، پژوهش‌گر سؤالات تازه‌تری با اتکا به پاسخ‌های پاسخ‌گویان طرح کرد و این روند

1. Discredited stigma

2. Discreditable stigma

3. Purposive sampling

تا جایی ادامه یافت، که سؤال و سویه‌های تازه‌تری نسبت به موضوع یافته نشد در زمینه گردآوری داده‌ها، این پژوهش از مصاحبه‌های عمیق برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق استفاده کرده است و تمام مراحل اجرایی انجام فرآیند تحلیل داده با استفاده از تکنیک کدگذاری صورت گرفته است. جهت اعتبار پژوهش، از دیدگاه متخصصان آشنا با روش کیفی و پژوهش‌گران مرتبط با موضوع استفاده شده است. به این صورت که فرآیند کدگذاری مورد تأیید آن‌ها قرار گرفت. در جدول زیر مشخصات مصاحبه‌شوندگان و کدهای مختص به آن‌ها آمده است.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

شماره کد	سن	میزان تحصیلات	شغل	تحصیلات پدر	شغل پدر	تحصیلات مادر	شغل مادر
۱	۳۳	دانشجوی دکتری	کارمند	ابتدایی	کارگر	بی‌سواد	خانه‌دار
۲	۳۲	دکتری	مدرس	بی‌سواد	کارگر	بی‌سواد	خانه‌دار
۳	۲۷	دانشجوی ارشد	دانشجو	در حد دیپلم	آزاد	در حد دیپلم	خانه‌دار
۴	۲۸	کارشناسی	کارشناس بهداشت در دانشگاه علوم پزشکی	فوق دیپلم	کارمند	سیکل	خانه‌دار
۵	۲۹	لیسانس	مدرس زبان انگلیسی	سیکل	بیکار	سیکل	خانه‌دار فوت شده
۶	۲۹	فوق لیسانس	تدریس در آموزشگاه	فوق دیپلم	بازنشسته	در حد خواندن	خانه‌دار
۷	۳۲	فوق لیسانس	نقاش	بی‌سواد	کدخدا	بی‌سواد	خانه‌دار
۸	۲۹	لیسانس	بیکار	بی‌سواد	آزاد	بی‌سواد	خانه‌دار
۹	۲۶	دانشجوی لیسانس	دانشجو	لیسانس	شهردار	دیپلم	خانه‌دار
۱۰	۳۲	فوق لیسانس	مدرس	سیکل	راننده بازنشسته	بی‌سواد	خانه‌دار
۱۱	۳۹	چهارم نهضت	بیکار	بی‌سواد	آزاد	بی‌سواد	خانه‌دار
۱۲	۴۰	پنجم ابتدایی	بیکار	بی‌سواد	آزاد	بی‌سواد	خانه‌دار
۱۳	۳۷	دوم دبیرستان	خانه‌دار	دیپلم قدیم	در حد خواندن	در حد خواندن	خانه‌دار
۱۴	۳۷	پنجم ابتدایی	خانه‌دار	بی‌سواد	بازنشسته	بی‌سواد	خانه‌دار
۱۵	۳۳	دکتری	دانشجو	بی‌سواد	فوت شده	بی‌سواد	خانه‌دار
۱۶	۳۴	دکتری	پژوهشگر	پنجم ابتدایی	بازنشسته	اول ابتدایی	خانه‌دار

یافته‌های تحقیق

کدگذاری و تجزیه و تحلیل داده‌ها از وجود چند سنخ در میان دختران ازدواج نکرده حکایت داشت. رویه تفکیک این سنخ‌ها از یکدیگر و در واقع عامل تمایزبخش میان آنها بر دلایلی استوار بوده است که پاسخ‌گویان آنرا به عنوان مبنای تأخیر در ازدواج و یا دلیل میل به تجرد خود اعلام کرده‌اند.

دختران مجرد سردرگم

این سنخ شامل پاسخ‌گویانی می‌شود که از سویی علاقه‌مند به اقتضانات و محتویات فرهنگ مدرن هستند و از سوی دیگر نوعی پای‌بندی ذهنی و درونی با پنداشت‌ها و باورداشت‌های سنتی درون بافت جامعه ایلام را احساس می‌کنند. وجود چنین وضعیتی موجب شکل‌گیری سردرگمی در این افراد شده است. {کد شماره ۸}: «دوس داریم که مدرن باشیم ولی هنوز به اون نقطه نرسیدیم. خود من با خانواده اختلاف دارم... پای من هنوز تو سنته... اگر هم بخوای تابوشکنی کنی موفق نمیشی چون بالاخره اون جو سنتی حاکمه...»

برای چنین سنخی «انتخاب»، عاملیت و پیگیری هدف‌های عمدتاً فرهنگی و ورزشی خود بسیار مهم بوده و به نظر می‌رسد از این حیث متمایز و منحصر به فرد باشند، تا این حد که به این دلیل خواستگار با پرستیژ بالای اجتماعی و اقتصادی خود را رد کرده باشند.

{کد شماره ۶}: «می‌گفت حق انجام دادن ورزش {کوهنوردی} رو نداری با وجود اینکه فرد روشن - فکری هم بود و گفت که ورزش کردن رو نمی‌خوام انجام بدی...».

این سنخ از دختران، بینشی نسبتاً عمیق به مسائل دارند و به پیچیدگی ازدواج واقف‌اند. {کد شماره ۸}: «ازدواج کردن شرایط خیلی پیچیده‌ای داره، هیچ وقت نمیکن که تو از زندگی چی میخای، چیزهایی هم که از زندگی می‌خوای با یکی و دو جلسه گفته نمی‌شه. اینکه بفهمه درک طرفش چیه؟».

{کد شماره ۶}: «یه موضوع دیگه که برای خودم هم پیش اومده اینه که من تا الان کتابای زیادبو خوندم که نظرم رو درباره ازدواج عوض کرده یعنی آگاهی که امروزه وجود داره می‌تونه موثر باشه...».

همه این موارد، زندگی آنان را تحت الشعاع قرار داده است: از یک سو به تفاوت‌های فرهنگی و اهمیت آنها اذعان دارند و از سوی دیگر کسی همسو با ویژگی‌ها و علائق خود را در چنین فضایی نیافته‌اند. در میان صحبت‌های دختران این سنخ، دائماً تقابل‌های دوگانه‌ای را می‌توان دید. عموم این دختران تحصیل کرده والدینی بی‌سواد و کم‌سواد داشته‌اند.

{کد شماره ۳}: «من بعد از چند روز تمام حرف و نظر خودمو به خانوادم میگم و اگه ادامه دادن سعی می‌کنم سکوت کنم چون دوست دارم به نظر و دیدگاه من احترام بذارن...».

تمام شرایط دوگانه‌ای که آنان در زندگی خود تجربه کرده‌اند، نوعی سردرگمی {فرهنگی} را برای آنان ایجاد کرده است. سردرگمی که هنوزم حل نشده و در زمینه انتخاب همسر، تشخیص امر درست را از غیر درست برای آنان سخت کرده است.

دختران مجرد سرخورده

دسته‌ای از مشارکت‌کنندگان {کد شماره ۱۰ و ۱۱} را دخترانی تشکیل می‌دهند که در زندگی سابق خود با تجربه سرخورده عاطفی مواجه بوده‌اند. این سرخوردگی معمولاً به دلیل تجربه شکست عشقی از جانب دختران است که به دنبال جایگزین‌هایی برای این خلأ عاطفی و سرخوردگی بوده‌اند. برای این سنخ از دختران نخستین استراتژی جایگزین، گرایش به تحصیلات دانشگاهی بوده است؛ استراتژی دوم لجبازی، پس‌زدن خواستگار و عدم تمایل به ازدواج است.

{کد شماره ۱۰}: « برای ازدواج دو حالت اصلی وجود دارد... وقتی که منطقی می‌خواهی کسی رو بپذیری و سواست میره بالا و باید همه چیو در نظر بگیری ولی اگه کسیو دوست داشته باشی میتونی با خیلی ویژگی‌هاش کنار بیایی».

{کد شماره ۱}: « نکته‌ای که به نظر خودم خیلی تأثیرگذار، اینه که مثلاً تا به دوره‌ای (لیسانس) ممکنه یک نفر مد نظرت باشه که دوس داری باهاش ازدواج کنی، ولی اگر اون ازدواج صورت نگرفت ممکنه است که یک هدف دیگه جایگزین آن کنی».

نوع دیگری از مواجهات وجود دارد که عمدتاً ناشی از پیشینه عاطفی دختر، مخالفت‌خوانی‌ها و در نتیجه انگ‌زدن به دلیل بافت سنتی و نیمه‌سنتی منطقه است که دختران را از ازدواج باز می‌دارد.

تعویق ازدواج تا تحقق اهداف

دسته‌ای از مشارکت‌کنندگان {کد شماره ۲}; دخترانی هستند که معمولاً شرایط اقتصادی مناسبی نداشته‌اند. پدران این دختران کارگر؛ کم‌سواد یا بی‌سواد بوده‌اند. برای این تیپ؛ تحصیلات تنها راه‌حلی بوده است که تغییر طبقاتی^۱ را در میان آنان ایجاد کرده است. این دختران عنوان می‌کرده‌اند که انفصال از پایگاه طبقاتی؛ با هدف ارتقا به طبقه متوسط و کمک مالی به خانواده برای آن‌ها مهم‌تر از ازدواج بوده است؛ هرچند به طور ضمنی خود این تغییر پایگاهی؛ فرصت‌های ازدواج را برای آن‌ها بهتر می‌ساخته است زیرا زیست در شرایط قبلی و عدم تحقق انفصال پایگاهی، موجب نوعی همسان‌همسری طبقاتی برای آنها نیز می‌شده است.

۱. ممکن است در بسیاری از استان‌های توسعه‌یافته کشورمان، صرفاً تحرک شغلی، عامل تحرک طبقاتی نباشد ولی تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. اما از آنجایی که جامعه ایلام فرصت اقتصادی محدودی نسبت به بسیاری از استان‌های توسعه‌یافته کشور دارد، عامل دستیابی به شغل یا تحرک شغلی، در زندگی زنان و دختران تأثیر بسیاری دارد و می‌تواند منجر به تغییر طبقاتی آنان شود.

{کد شماره ۲}: «در دوره ارشد و دکتری خواستگار داشتم. این خواستگاراها به دلیل هدفم رد شدن. هدفم از دکتری واقعاً هدف اقتصادی بود. من موقعیت‌های بدی نداشتم. واقعاً خواستگاری خوبی داشتم؛ معلم بودن، اداری بودن؛ مثلاً یکیشون کارمند بانک بود تو تهران که بیشتر دوستام معرفی می‌کردن».

دختران مجرد مبادله نگر

دختران در این سنخ عموماً شاغل هستند. آنان و خواستگاران خود دائماً بر سر مسائلی با یکدیگر دچار چالشند. صحبت بر سر پول و درآمد و یا سنجش دختران با سرمایه اقتصادی از یک سو، سوءظن و عدم اطمینان دختران از سویی دیگر موجب بروز چالش‌ها و عقیم ماندن رابطه است.

{کد شماره ۱}: « فکر میکنم تو این رابطه مردا بیشتر امتیاز میگیرن... اولین سوالی که ازم پرسید این بود چه قدر حقوق میگیری... دیدگاهش در مورد زن از اون چیزایی بود که خیلی اذیتم میکرد میگفت طرف صحبت من بابات هست نه مامانت، من با زن جماعت حرفی ندارم. خیلی به آیه الرجال قوامون علی النساء اعتقاد داشت. تعریفش از زن صرفاً همسری و مادری بود».

در نگاه اول، نقل قول فوق تصور دختران از فرد مبادله‌نگر را نشان می‌دهد، ولی ادامه صحبت‌ها و طرز فکر بسیاری از دختران دیگر، گویای این نکته بود که با پذیرش این اصل (مبادله‌نگری در روابط اجتماعی)، خود این دختران هم خواهان مبادله‌نگری هستند و به عنوان واقعیت دو سویه می‌پذیرند. این سنخ از دختران چون که تصور می‌کنند مردان خواهان نوعی مبادله‌نگری هستند، خودشان نیز گرایش به مبادله‌نگری در ازدواج دارند.

دختران مجرد استقلال طلب

در شماری از مشارکت‌کنندگان می‌توان به راحتی نوعی بدبینی، ترس و بی‌اعتمادی به جنس مخالف را دید که بیشتر ناشی از مشاهده تجارب وابستگان نزدیک است. ترس آنان به از دست رفتن استقلال، محدودیت‌سازی و سیطره مردان بر آنان برمی‌گردد.

{کد شماره ۸}: «اونا نباید این حسو داشته باشن که مالک هستن. اینکه نخواد تغییرت بده مهمه. یعنی هرکی بخواد روت حکمفرمایی کنه، واقعاً پذیرش سخته.»

{کد شماره ۱۰}: «دلیل اصلیم اینه که کنترلت میافته دست یه نفر دیگه. همه مردا حس میکنن که مالک تو هستن و می‌خوان در مورد همه چی ابراز نظر بکنن. مطابق میل اونا رفتار کنی. و اون آزادی روحی روازت میگیره. دوستم ندارم یک نفر از بیرون بیاد منو تغییر بده. همین عامل وحشت من در ازدواجه».

عامل بعدی ترس آنان از ازدواج، تنوع‌طلبی مردان است که پیش‌زمینه تغییر نگرش زنان به امر ازدواج یا عدم ازدواج و استقلال‌طلبی است؛ به عبارتی دیگر این دختران به این دلیل که تصور می‌کنند مردان تنوع-طلب هستند، مجرد می‌مانند و ترجیح می‌دهند که مستقل زندگی کنند.

{ کد شماره ۱۰}: «تنوع‌طلبی که گفتم بیشتر در مورد پسرا صدق می‌کند چون معتقدم کسی واسه یک لیوان شیر نمیره یک گاو بخره وقتی شیر فراوونه».

آنان نه تنها به هیچ‌وجه دیدگاه سنتی به زنان را قبول نداشته، دیدگاه بدبینانه‌ای نسبت به بستر فرهنگی جامعه دارند، به شدت فرهنگ مردسالارانه موجود را نیز محکوم می‌کنند.

{ کد شماره ۱۶}: «قرار نیست پدرم که متولد دهه ۳۰ هست برای من که متولد دهه ۶۰ هستم تصمیم بگیره. جامعه ایلام یک جامعه ایلی و عشایری است و تفکر حاکم بر آن تفکر مردسالارانه است... فضایی برای گفتگو و رابطه چارچوب‌دار با جنس مخالف وجود نداره...».

این سنخ از دختران دنبال بازانندیشی در هویت جمعی و استقلال هویت فردی‌شان هستند:

{ کد شماره ۳}: «تورسم ما اکثر ازدواج‌ها فامیلی بوده ولی نسل جدید گرایش پیدا کرده به سمت ازدواج‌های خارج از قوم و قبیله و خودم هم عقیده دارم ازدواج فامیلی خوب نیست... ولی ازدواج فامیلی در قبیله ما بیشتر باعث میشه دو خانواده در زندگی زوج دخالت داشته باشند که باعث ایجاد خیلی از تنش‌ها میشه».

{ کد شماره ۴}: «چیزی که دوست نداشته باشم نمی‌تونم خودمو باهاش تطبیق بدم... من یه آدم معمولیم که از خودش راضیه... از سنت‌هایی که وجود داره نه همشون، خوشم نیامد. خلاصه دوست دارم شخص مورد علاقه‌م اهل مطالعه و مسافرت باشه؛ و من یه سری آزادی‌هایی رو داشته باشم».

انگ خوردگان

دخترانی { کد شماره ۱۵} وجود دارند که به انحای مختلف به آنان یا خانواده آنها انگ یا برچسبی زده شده و فرصت‌های ازدواج را برای آنان کم‌رنگ کرده است. تقویت‌کننده چنین مسئله‌ای در ایلام، بستر فرهنگی خاص و مناسبات طایفه‌ای، خویشاوندی و آشنایی افراد با یکدیگر است و نسبت به جاهای دیگر این برچسب‌ها مرئی‌تر بوده و خود را بیشتر نشان می‌دهد.

{ کد شماره ۱۴}: «در ایلام که جمعیت زیادی نداره، آدم‌اش از همدیگه شناخت کامل دارن. چه بسا دختری با کمترین کمالات به دلیل داشتن تبلیغات گسترده و تعریف و تمجیدهای بیخود بهترین ازدواج داشته و یا برعکس بخاطر داشتن سابقه یه بیماری اصلاً ازدواج نمیکند. مثلاً خودم که قبلاً خواستگاری زیادی داشتم، بخاطر جراحی قلبی که داشتم و حرف و حدیثایی که درآوردن، الان خیلی کم شدن».

دختران گرفتار در پنجره نگرشی بسته

مقصود از کد فوق، ایستارهای فرهنگی‌ای است که به اشکال مختلف در جامعه ایلام مانع یا محدودکننده انتخاب‌های افراد در ازدواج است. این سنخ، معمولاً دختران کم‌سواد با والدینی بی‌سواد قرار

دارند که تعداد اعضای خانواده بالا و در حاشیه شهر زندگی می‌کنند. دختران این سنخ به شدت پای‌بند رسم و رسوم و موافق ازدواج هستند.

{کد شماره ۱۱}: «خواستگاری داشتم که خودم راضی بودم باهاش ازدواج کنم ولی اون موقع رسم نبود که دختر کوچک‌تر زودتر ازدواج کنه...».

{کد شماره ۱۲}: «آخه من خودم دوست ندارم که زودتر از خواهر بزرگ‌ترم ازدواج کنم».^۲
معمولاً این دختران در تصمیم‌گیری برای ازدواج منفعل بوده، انتخاب همسر و مسائل مربوط به ازدواج را از کانال رضایت والدین و برادران می‌گذرانند.

{کد شماره ۱۴}: «پسر عموم که خونه‌شون بروجرد بود. اگه باهاش ازدواج می‌کردم به خاطر شرایط کاری می‌رفت بندر عسلویه ولی مادرم راضی نبود. راستش من به خاطر اینکه مادرم هم راضی نبود قبول نکردم...».

با توجه به بستر زیست آنها معمولاً خواستگاران با سابقه اعتیاد وجود داشته است و یا مردانی متأهل و دارای فرزند. البته نکته قابل توجه این است که این بستر فقر در صورت فقدان امتیازات دیگر همانند زیبایی، اشتغال، تحصیلات، پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالا و ... شانس ازدواج را به رغم تمایل دختران به ازدواج کم کرده است:

{کد شماره ۱۳}: «شاید به نظر من دلیل تأخیر در ازدواج این باشه که فرد، ظاهری زیبایی نداشته باشه که این موضوع برای بعضی پسرها اهمیت زیادی داره».

دخترانی دیگری نیز هستند که {کد شماره ۵} در میان تله‌ای از مشکلات گرفتارند مشکلاتی همانند بیماری اعضای خانواده، فوت یک یا هر دو والدین، فقر مزمن، وجود، نداشتن شبکه اجتماعی و ...^۳ چنین وضعیتی باعث شده در عین داشتن تفکرات جدید و مدرن در عرصه خانواده، هر نوع گرایش و تفکر به ازدواج را بخاطر ترس از فاش‌شدگی بستر نامناسب اقتصادی و زندگی‌شان پس بزنند.

{کد شماره ۵}: «من تا قبل از اینکه صحبت از ازدواج برسه به عنوان یک دوست خیلی راحت باهاشون حرف می‌زدم، ولی وقتی بحث ازدواج و خواستگاری پیش میاد، من دیگه راحت نیستم و سعی میکنم اون رابطه رو تموم کنم... من همیشه جوابم منفی بوده... بعضی خانواده‌ها انتظار دارن دختر باید جهیزیه کامل داشته باشه، تو این مورد دختره شاید واقعا احساس کمبود میکنه».

۱. بسیاری از آداب و رسوم به‌ویژه در چنین خانواده‌هایی تقلید چندجانبه‌ای برای دختران ایجاد می‌کند. مثلاً دختر کم‌سن‌تر نمی‌توان زودتر از دختر بزرگ‌تر ازدواج کند؛ به همین دلیل در بلندمدت ممکن شانس ازدواج برای دختران کوچک‌تر پایین بیاد.

۲. معمولاً تمامی این سنخ از دختران در خانواده‌هایی با پایگاه اقتصادی پایین زندگی می‌کنند، تعداد اعضای خانواده (بیشتر دختر) زیادی وجود دارد؛ حاشیه‌نشین و فقیر هستند و نظارت و پابندی به رسومات بیشتر است.

۳. ویژگی‌های ذکر شده، بر مبنای اطلاعات زمینه‌ای و شرایط زندگی مصاحبه‌شونده استخراج شده است.

به نظر می‌رسد دلیل اصلی بازماندگی از ازدواج، آن چیزی باشد که گافمن با عنوان داغ احتمال بی‌اعتباری^۱ نام‌گذاری می‌کند. یعنی این سنخ از دختران تمایل ندارند که کسی (خواستگاران) از شرایط زندگی‌شان اطلاع داشته باشد و ترجیح می‌دهند که مجرد بمانند؛ چرا که یک نوع دوگانگی بین شرایط زندگی و هویت فردی‌شان وجود دارد.

دختران مجرد کمال‌گرا

دخترانی نیز هستند که شاخص‌های ظاهری و فیزیکی برجسته‌ای دارند، علاقه به ازدواج فامیلی ندارند و سرمایه اقتصادی نقش بسیار مهمی برایشان دارد. برای این‌گونه از دختران مردان با ظاهر آراسته، با وقار و آداب‌دان، نقش کلیدی دارد:

{کد شماره ۱۶}: «برخی خواستگارا هنوز آداب صحبت کردن و حتی نشستن را یاد نگرفتند... یکی از خواستگارانم در وهله اول با ۴۵ دقیقه تاخیر تشریف آورد. لباس‌هایی که پوشیده بود نه ست بود و نه ضد... طرز نشستن‌ش حال آدم را بهم میزد. اغلب خواستگاراها از نظر عوامل همچون سن، قد، وزن، قیافه، طرز فکر و... همخوانی نداشتند. و اینکه از مرد ضعیف بدم می‌آید. مرد باید تمام عیار باشد».

این سنخ از دختران معمولاً بسیار استقلال‌طلب نیز هستند، پیگیری علایق شخصی برای آنها بسیار مهم است و تأخیر در سن ازدواج باعث نمی‌شود از معیارهای خود کوتاه بیایند.

{کد شماره ۱۶}: به عنوان یک دختر هرگز دنبال این نبودم که اسم یک مذکر در شناسنامه‌ام به عنوان شوهر ثبت شود. همیشه در ذهنم طالب مردی تمام عیار بودم. متغیرهایی همچون وضعیت جامعه، سن، خانواده و یا فشار اجتماعی نمی‌تواند مرا تسلیم کند. یا زندگی خوب یا هیچ».

نتیجه‌گیری

بسیاری از جامعه‌شناسان سعی می‌کنند نشان دهند که چگونه عاملیت فرد بر اساس انتظارات اجتماعی شکل می‌گیرد، بدین معنا، عوامل اجتماعی، جهت‌گیری‌های زیستی و اجتماعی خود را تحت تأثیر مختصات فرهنگی و اجتماعی تجربه می‌کنند. در مناطق سنتی و نیمه‌سنتی فرد از همان ابتدا نسبت به جنسیت خود آگاهی می‌یابد و پیوسته نقش‌ها و انتظارات خانوادگی به آنها آموزش داده می‌شود، یکی از این انتظارات، ازدواج دختران در سنین خاص است، بر این مبنا معمولاً نسبت به دخترانی که تجرد آنان بیشتر از حد مشخص ادامه داشته باشد نگرش‌های خاصی وجود داشته باشد، به رغم این پدیده در شرایط حاضر در این گونه جوامع همانند ایلام دخترانی وجود دارند که آگاهانه نسبت به این قواعد عرفی جهت‌گیری دیگری دارند.

^۱. Discreditable Stigma

از مهم‌ترین مسائلی که اکنون گریبان جامعه ایلام را گرفته، مسئله ازدواج است. با توجه به آمارهایی که در ابتدا ذکر شد، یکی از تغییرات اساسی در حوزه خانواده، کاهش عمومیت و افزایش سن ازدواج در میان دختران ایلامی است علی‌رغم این‌که جامعه ایلام دارای بافت سنتی و نیمه‌سنتی است و ازدواج به عنوان یک امر ارزشی، نگریده می‌شود.

کدگذاری و تجزیه و تحلیل داده‌ها از وجود چند سنخ در میان دختران ازدواج‌نکرده حکایت داشت، سنخ‌هایی که ما آنها را «دختران مجرد سردرگم»، «دختران مجرد سرخورده»، «تعویق ازدواج تا تحقق اهداف»، «دختران مجرد مبادله‌نگر»، «دختران مجرد استقلال‌طلب»، «انگ‌خورده‌گان»، «دختران گرفتار در پنجره نگرشی بسته» و «دختران مجرد کمال‌گرا» نام‌گذاری کردیم.

سنخ‌هایی که در نگاه اول متأثر از زیست یا عدم زیست دانشگاهی و در نگاه دوم متأثر از مقوله‌های سواد، کم‌سوادی یا بی‌سوادی است. هرچند اثرگذاری این دو مقوله تحت الشعاع بستر اقتصادی قرار گرفته بود. به عبارت دیگر تقریباً تمام نمونه‌های تحقیق سرمایه اقتصادی خانوادگی بالایی نداشته‌اند. یعنی در این فضایی که کم‌برخورداری اقتصادی وجود دارد، مقوله برخورداری و دست‌یابی به تحصیلات، اشتغال و به عبارتی استقلال اقتصادی دختران نقشی تعیین‌کننده داشته است. موارد مزبور پیامد مهمی برای دختران ایلامی داشته است و آن همان مفهوم «بازاندیشی» گیدنز است، بیشترین تنوع سنخ‌ها در میان دختران با تحصیلات آکادمیک وجود داشت، تحصیلاتی که در افزایش سرمایه فرهنگی آنان بی‌تأثیر نبود، بنابراین در اینجا به خوبی می‌توان تأثیر زیست آکادمیک و استقلال اقتصادی دختران را به عنوان یکی از مؤلفه‌های مدرنیت بر بازاندیشی در هویت جنسیتی شاهد بود. البته ذکر این نکته لازم است که معمولاً برای این دختران دسترسی آموزشی راحت‌تر محقق شده است. در سویی دیگر تنها یک سنخ را می‌توان در میان دختران با سطح سواد تحصیلی اندک دید. یعنی همان دخترانی که زیست سنتی دارند، برای این دختران بازاندیشی در هویت نیست که عامل تأخیر در ازدواج آنان شده است بلکه رعایت نظم عرفی برای مثال ازدواج دختر بزرگتر یا فقر اقتصادی خانواده نقش مهمی بازی می‌کند.

به طور کلی می‌توان از تغییرات فرهنگی و شرایط اقتصادی به عنوان دو علت اصلی در تجرد دختران جامعه ایلامی صحبت کرد. در ارتباط با تغییرات فرهنگی می‌توان گفت که در چند سال اخیر که شهرنشینی و زیست دانشگاهی بین دختران افزایش پیدا کرده، در ذهنیت دختران تغییر ایجاد شده است؛ به عبارتی آن‌ها شرایط جدید فرهنگی را پذیرفته‌اند. شرایط جدید فرهنگی‌ای که برای آن‌ها نوعی سردرگمی، خودمختاری، قدرت، حق انتخاب، سنت‌شکنی، ایده‌آلی‌نگریستن و قدرت انتخاب برای مجرد زیستن را به ارمغان آورده است. البته در این وضعیت نمی‌توان از شرایط اقتصادی غافل شد که هم در دختران سنتی و هم نیمه‌سنتی نقش مهمی بازی کرده است. این دو عامل در بستر جامعه ایلام که جامعه‌ای با پیشینه عشایری و سنتی بوده است، حامل معنی است. نتایج مطالعه حاضر با نتایج مطالعات محمودیان (۱۳۸۳) در زمینه میزان تحصیلات و خویشاوندگرایی، کنعانی (۱۳۸۵) و احمدی (۱۳۹۰) در زمینه نوسازی، رستگارخالد و دیگران

(۱۳۹۴) در زمینه عوامل اقتصادی و فرهنگی، رمضان‌ی و قلتاش (۱۳۹۶) در زمینه عوامل خانوادگی و شغلی و کاوه‌فیروز و صارم (۱۳۹۶) در زمینه مصرف فرهنگی همسویی دارد.

به طور خلاصه می‌توان گفت برخی تحولات نگرشی دختران ایلامی همسو با تحولات جامعه ایرانی و جهانی در حرکت بوده است، برای برخی دختران همانند «دختران گرفتار در پنجره نگرشی بسته» که در حال از دست دادن شانس ازدواج خود هستند، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران حوزه خانواده می‌بایستی مداخله کرده و موضوع دختران ازدواج نکرده را به محل سیاست‌گذاری خود قرار دهند، مداخلاتی که قابلیت تسریع در روند ازدواج این گونه دختران یا تخفیف مسائل و مشکلات آنها را به دنبال دارد. مراکز علمی استان از قبیل دانشگاه ایلام و هم چنین صدا و سیما محلی استان نیز با اهتمام بیشتر برای دعوت از کارشناسان و مشاوران حوزه خانواده می‌توانند در جهت پاسخ به سؤالات و مسائل برخی گروه‌های دیگر همانند «دختران سردرگم» زمینه حل مشکلات این بخش از جامعه را حل کنند. مقاله حاضر علاوه بر پیشنهادات مداخله‌جویانه، پیشنهادهای پژوهشی را برای بررسی و مطالعه عمیق‌تر هریک از سنخ‌های تحقیق با تأکید بر مسائل خاص دختران هر سنخ، دلایل و راهکارهای حل مسئله آنان بیان می‌دارد. هریک از این سنخ‌ها می‌تواند به موضوعی برای مطالعه دانشجویان مطالعات فرهنگی دانشگاه ایلام در قالب پایان‌نامه‌های دانشجویی تعریف شود.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: پژوهش حاضر بنا به مسئله‌ای که دغدغه نویسندگان بوده است، انجام شده است و از اصول اخلاق پژوهش‌های انسانی کاملاً پیروی کرده است.

حمایت مالی: پژوهش حاضر از حمایت مالی هیچ مؤسسه یا سازمانی استفاده نکرده است.

سهم نویسندگان: پژوهش حاضر با تلاش‌های دکتر محمد گنجی به عنوان راهنمای تحقیق و مرتضی واحدیان به عنوان مصاحبه‌کننده از دختران ایلامی و حسن پیری به عنوان گردآورنده مطالب و تجزیه و تحلیل داده‌ها به نتیجه رسیده است.

تضاد منافع: پژوهش حاضر با منافع شخصی یا سازمان خاصی هیچ‌گونه تعارض منافی ندارد.

تشکر و قدردانی: در آخر از راهنمایی‌های دکتر محمد گنجی و همکاری مرتضی واحدیان، سپاس و قدرانی می‌شود.

منابع فارسی

اباذری، یوسف؛ چاوشیان، حسن (۱۳۸۱). از طبقه اجتماعی تا سبک زندگی: رویکردهای نوین در تحلیل جامعه‌شناختی هویت اجتماعی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰، صص ۱-۲۷.

احمدی، وکیل؛ قیصریان، اسحاق (۱۳۹۳). بررسی وضعیت ازدواج و مضیقه آن در استان ایلام، فرهنگ ایلام، شماره ۴۲ و ۴۳، صص ۵۶-۶۸.

- ایمان، محمدتقی؛ مرادی، گلرمد (۱۳۹۰). روش‌شناسی نظریه اجتماعی گافمن، فضانامه جامعه‌شناسی زنان، سال دوم، صص ۶۸-۵۹.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۹۵). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، ویرایش سوم، تهران: انتشارات کویر.
- آزادارمکی، تقی؛ غیاثوند، احمد (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی تغییرات فرهنگی در ایران، انتشارات آن.
- بورديو، پی‌یر (۱۳۹۳). درسی درباره جامعه‌شناسی، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی.
- حسینی، حاتم (۱۳۸۱). درآمدی بر جمعیت‌شناسی اقتصادی اجتماعی و تنظیم خانواده. همدان: نشر دانشگاه بوعلی سینا.
- خالد، امیررستگار؛ رحیمی، ماریا؛ عظیمی، هاجر (۱۳۹۴). نگرش‌سنجی پدیده دیررسی ازدواج (مورد مطالعه: شهر ایلام)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۴، صص ۷۰۶-۶۸۵.
- رستگارخالد، امیر؛ رحیمی، ماریا؛ عظیمی، هاجر (۱۳۹۴). نگرش‌سنجی پدیده دیررسی ازدواج (مورد مطالعه: شهر ایلام)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۴، صص ۷۰۶-۶۸۵.
- رمضانی، سیده گل افروز؛ قلتاش، عباس (۱۳۹۶). تجربه زیسته دانشجویان دکتری دانشگاه کردستان در بازماندگی از ازدواج، فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران، شماره ۴، صص ۱۲۸-۱۰۳.
- ریتزر، جرج (۱۳۸۴). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده. تهران: سروش.
- سپیدنامه، بهروز؛ قیصریان، اسحاق (۱۳۹۳). بررسی وضعیت ازدواج و طلاق در استان ایلام طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۲، فرهنگ ایلام، شماره ۴۴ و ۴۵، صص ۱۲۴-۱۱۲.
- سپیدنامه، بهروز؛ قیصریان، اسحاق (۱۳۹۳). بررسی وضعیت ازدواج و طلاق در استان ایلام طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۲، فرهنگ ایلام، شماره ۴۴ و ۴۵، صص ۱۲۴-۱۱۲.
- سعادت، موسی و عباس زاده، محمد (۱۳۹۲). بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر پرخاشگری در بین تماشاگران تیم فوتبال تراکتورسازی تبریز. طرح پژوهشی، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی، دفتر تحقیقات کاربردی.
- قادرزاده، امید؛ غلامی، فاطمه؛ غلامی، الهه (۱۳۹۶). بازسازی معنایی تجربه زیسته دختران از مجرد، زن در توسعه و سیاست، شماره ۳، صص ۴۲۶-۴۰۳.
- قانع‌عزآبادی، فرزانه؛ قاسمی، وحید؛ کیانیپور، مسعود (۱۳۹۴). نگرش اجتماعی نسبت به دختران ۳۰ سال و بالاتر (مورد مطالعه شهر یزد)، پژوهش‌های جامعه معاصر، شماره ۷، صص ۱۲۷-۹۹.
- کاوه‌فیروز، زینب؛ صارم، اعظم (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد در باب ازدواج، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱، صص ۹۵-۷۳.
- کنعانی، محمدمین (۱۳۸۵). یوند سنت نوسازی در افزایش سن ازدواج: نمونه ایرانیان ترکمن، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۱، صص ۱۲۶-۱۰۴.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: مرکز.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشرنی.
- مجدالدین، اکبر؛ جمالی، احمدرضا (۱۳۸۶). بررسی دلایل و اثرات افزایش سن ازدواج دختران روستایی در ایران، مجله جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد آشتیان، شماره ۸، صص ۱۵۰-۱۳۹.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی، جلد اول، نشر جامعه‌شناسان.
- محمودیان، حسین (۱۳۸۳). سن ازدواج در حال افزایش: بررسی عوامل پشتیبان، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، صص ۵۳-۲۷.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵-۱۳۶۵). نتایج تفصیلی سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کل کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵.
- موید حکمت، ناهید (۱۳۹۵). سرمایه فرهنگی درآمدی بر رویکرد نظری و روش‌شناسی پیر بردیو. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- هولمز، مری (۱۳۸۹). جنسیت در زندگی روزمره، ترجمه محمد مهدی لیبی، تهران: نشر افکار.

References

- Adamczyk, Katarzyna. (2016). Singlehood; from Individual and Social Perspectives, Wydawnictwo LIBRON - Filip Lohner.
- Bergstrom, T., Bagnoli, M., 1993. Courtship as a waiting game. *J. Polit. Econ.* 101, 185–202.
- Bourdieu, P. 2001. *masculine Domination*. Translated by Richard Nice. California. Polity press.
- Byrne, A., & Carr, D. (2005). Caught in the cultural lag: The stigma of singlehood. *Psychological Inquiry*, 16(2–3), 84–90.
- Coles, Francesconi, 2007. On the Emergence of Toyboys: equilibrium Matching with Ageing and Uncertain Careers. IZA Discussion Paper No. 2612.
- Corselli-Nordblad, L., & Gereoffy, A. (2015). Marriage and birth statistics living together in the EU. Retrieved from [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage and birth statistics - new ways of living together in the EU](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_birth_statistics_-_new_ways_of_living_together_in_the_EU).
- Himawan, K. K., Bambling, M., & Edirippulige, S. (2017). Modernization and singlehood in Indonesia: Psychological and social impacts. *Kasetsart Journal of Social Sciences* (in press). doi: <https://dx.doi.org/10.1016/j.kjss.2017.09.008>
- Mitra P., (2004). "Effect of Socio-Economic Characteristics on Age at Marriage and total Fertility in Nepal". *Journal of Health and Population*, Vol. 22, No. 1, pp. 69-84.
- Morris, W. L. (2005). "The Effect of Stigma Awareness on The Self- Esteem of Singles", *Dissertation Abstracts International*, 66(3), 1785.
- Reynolds, J., & Taylor, S. (2005). Narrating singleness: Life stories and deficit identities. *Narrative Inquiry*, 15(2), 197–215.
- Rica, S. Iza, A. (2003). *Career Planning in Spain: Do Temporary Contracts Delay and Motherhood*.

- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2011). "I'm a loser, I'm not married, let's just all look at me": Ever-single women's perceptions of their social environment. *Journal of Family Issues*, 32(7), 956-980
- Silver, H. (1994). "Social exclusion and social solidarity": three paradigms. *International Labour Review*. 133: PP 531-78.
- Turnen, R. (1990). Many Canadian Women are Delaying Marriage, Opting for Cohabitation. *Family playing perspective*, 22 (6).